

SUKCESIJA BIVŠE SFRJ

Summary

Prilog sadrži osvrt na najvažnije odredbe Sporazuma o pitanjima sukcesije bivše SFRJ, koji je nakon potpisivanja u Beču 29. juna 2001. godine ratifikovala Bosna i Hercegovina. Pored općih odredbi, obrađena su pitanja o pokretnoj i nepokretnoj državnoj imovini; diplomatskoj i konzularnoj imovini; finansijskim potraživanjima i dugovanjima; arhivskoj grafi; penzijama; ostalim pravima, koristima i dugovanjima i privatnoj svojini i stečnim pravima. Autor posebno napominje da odredba koja se odnosi na tzv. stanarsko pravo nije tako jasna i nedvosmislena kao u slučaju privatne svojine. Dok se kod privatne svojine izričito garantuje "...priznavanje, za tita i vraćanje...", kod stanarskog prava se dosta uopćenito govori o licima koja su "...imala takva prava..." u kontekstu nediskriminatorne primjene internih zakona svake države nasljednice u pogledu prava stanovanja. U prikazu se naglašava da ostvarivanje niti jednog prava građana u pogledu privatne svojine, stanarskih prava ili drugih stečnih prava nije uslovljeno zaključenjem bilateralnih sporazuma između država nasljednica. Na kraju osvrta, naglašava se značaj promjene ili donošenja internih zakona država nasljednica radi korektne implementacije Sporazuma. Nova zakonska regulativa će biti posebno neohodna radi primjene Sporazuma u dijelovima koji se odnose na vraćanje privatne svojine i isplatu penzija ranijim korisnicima. U svakom slučaju tamo gdje su propisi već sada prihvatljivi sa normativnog stanovišta, biće potrebna promjena neprihvatljive prakse domaćih sudskih, upravnih i drugih organa pojedinih država nasljednica. Autor smatra da od ove okolnosti u mnogome zavisi stvarni domaći Sporazuma odn. efektivno ostvarivanje prava mnogih lica o tečajima prolim ratom.

Bosna i Hercegovina (BiH) je izvršila ratifikaciju Sporazuma o pitanju sukcesije¹ koje su ranije republike Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), a danas suverene države, zaključile i potpisale u Beču 29. juna 2001. godine. Ratifikaciju je izvršilo Predsjedništvo BiH na svojoj sjednici od 28. novembra 2001. godine.

Sporazum o pitanjima sukcesije (Sporazum) je zaključen nakon višegodišnjih pregovora i njime je riječeno pitanje nasljedstva imovine bivše SFRJ. Ravnopravne države nasljednice su BiH, Savezna Republika Jugoslavija, Republika Hrvatska, Republika Makedonija i Republika Slovenija.

Pitanja koja se odnose na nasljedstvo svrstana su i regulisana kroz ukupno sedam aneksa Sporazumu. Riječ je o Pokretnoj i nepokretnoj državnoj imovini (Aneks A); Diplomatskoj i konzularnoj imovini (Aneks B); Finansijskim potraživanjima i dugovanjima (Aneks C); Arhivskoj građi (Aneks D); Penzijama (Aneks E); Ostalim pravima, koristima i dugovanjima (Aneks F); i Privatnoj svojini i stečnim pravima (Aneks G).

Obaveza je država da Sporazum provode u dobroj vjeri, u duhu Povelje Ujedinjenih nacija i u skladu s međunarodnim pravom. Posebno je važna obaveza država potpisnica da na osnovu reciprociteta preduzmu sve potrebne mjere da odredbe Sporazuma provode njihovi sudovi, upravna tijela i da ostale države nasljednice ili njihovi državljani imaju slobodan pristup sudovima ili upravnim organima svake države ugovornice. U tom pravcu, prema ukazanoj potrebi, obaveza je da se usklade doma i zakoni svake potpisnice.

Sporazumom je ustanovljena Stalna zajednička komisija u kojoj su predstavnici svake države nasljednice. Sporazum govori o "višim predstavnicima" svake države, kojima mogu pomagati eksperti. Osnovni mandat ove komisije je praćenje efikasne implementacije sporazuma. Komisija je institucionalizovani forum za raspravljanje svih eventualno spornih pitanja. Ona uvijek može dati odgovarajuće preporuke vladama država nasljednica. Komisija je predviđena kao organ za rješavanje sporova.

Ipak, ako u primjeni Sporazuma neka pitanja ne mogu biti riješena diskusijom među pojedininim zainteresovanim državama one mogu uputiti predmet nezavisnom licu koje same izaberu da bi se postigla brza i autoritativna odluka koja će se poštovati i koja može da odredi konkretne vremenske rokove za radnje koje treba preduzeti.

Sporazum predviđa poseban način rješavanja sporova putem eksperta koji nije državljanin ni jedne potpisnice Sporazuma. Ovog eksperta države određuju sporazumno. Ako se sporazum ne može postići ekspert određuje predsjednik Suda za pomirenje i arbitražu OEBS. Imenovani ekspert donosi samo obavezujuće stručno rješenje oko

¹ Objavljen je u "Službenom glasniku BiH" (Dodatak: Međunarodni ugovori) br. 10 /2001.

tumačenja termina korištenih u Sporazumu i ne može imati mandat da utvrdi praktičnu primjenu Sporazuma ili njegovog pojedinog dijela.

Države nasljednice su se obavezale Sporazumom (1.4.) da na vrijeme preuzmu neophodne mjere da spriječe gubitak, oštećenje ili uništenje državnog arhiva, državne imovine i kapitala bivše SFRJ.

Prilikom ratifikacije države ne mogu staviti bilo kakve rezerve na pojedine dijelove Sporazuma (1.10.).

Depozitar Sporazuma je generalni sekretar UN, kojem Sporazum dostavlja Visoki predstavnik, a ovaj obezbjeđuje njegovu registraciju u skladu s Poveljom UN.

Pokretna i nepokretna državna imovina

Nepokretna državna imovina bivše SFRJ unutar teritorije bivše države pripada onoj novonastaloj državi na čijoj se teritoriji nalazila u momentu kada je ta država proglasila nezavisnost. Istovrstan je kriterijum i za vidljivu pokretnu imovinu.

Izuzetak je predviđen za vidljivu pokretnu imovinu od velikog značaja za kulturnu baštinu jedne od država nasljednica, ukoliko potječe s teritorije te države. Ta imovina mogu biti umjetnička djela, rukopisi, knjige, naučne zbirke i važne zbirke knjiga, arhivska građa i ostali predmeti od umjetničkog, historijskog ili arheološkog interesa za određenu državu. Takvu imovinu dotična zainteresovana država treba označiti im prije, ali ne kasnije od dvije godine, računajući od dana stupanja Sporazuma na snagu.

Osim toga, vidljiva pokretna vojna imovina bivše SFRJ može biti predmet posebnih sporazuma među dotičnim državama i na nju se ne primjenjuje kriterijum mjesta gdje se nalazila u momentu proglašenja nezavisnosti. Ipak, ako je vidljiva pokretna i nepokretna vojna imovina korištena u civilne svrhe pripada državi na čijoj se teritoriji nalazila u momentu proglašenja njene nezavisnosti.

Kao datum sticanja svojine na pokretnoj i nepokretnoj imovini smatra se dan proglašenja nezavisnosti države nasljednice.

Postoji mogućnost da određena država nasljednica stavi prigovor na značajno neravnomjerne raspodjele državne imovine bivše SFRJ i iznese ga na Zajedničku komisiju, koja može preuzeti takvu radnju koju u datim okolnostima smatra adekvatnom. U ovom slučaju se traži jednoglasna odluka predstavnika svih država nasljednica.

Diplomatska i konzularna imovina

Aneks B u posebnom dodatku sadrži popis nepokretne diplomatske i konzularne imovine biv e SFRJ u svim državama svijeta po geografskim regionima, s procjenom vrijednosti objekata, vrstom, povr inom, pravnim statusom.

Prema Sporazumu države nasljednice su poimeni no preuzele nepokretnosti tako to je BiH pripala Ambasada u Londonu, Hrvatskoj Ambasada u Parizu, Makedoniji Generalni konzulat u Parizu, Sloveniji Ambasada u Va ingtonu, a SRJ Rezidencija u Parizu. Ovaj dio je definisan kao privremena i djelimi na raspodjela, sa estomjese nim rokom za preuzimanje u posjed, ra unaju i od dana potpisivanja Sporazuma.

Sporazum sadrži omjere vrijednosti za raspodjelu imovine svakoj državi nasljednici, pri emu su BiH i Makedonija dobile ve i udio nego to bi im pripao po kriterijumu Me unarodnog monetarnog fonda ili nekom drugom poželjnijom kriterijumu. Ovi omjeri vrijednosti iznose za BiH 15%, za Hrvatsku 23,5%, za Makedoniju 8%, za Sloveniju 14% i SRJ 39,5%.

Raspodjela nepokretne imovine e se obaviti na osnovu posebnog sporazuma pet država. Ako se on ne postigne države nasljednice e utvrditi procedure po kojima e bilo koja imovina koju odabere samo jedna država pripasti toj državi. Kada su dvije ili vi e država odabrale istu imovinu te e se države dogovoriti o tome kojoj e od njih pripasti ta imovina. Razumljivo, uz po tivanje Sporazumom utvr enih odn. pomenutih omjera vrijednosti za svaku državu nasljednicu.

Pokretna državna imovina koja ini sadržaj diplomatske i konzularne imovine e pripasti onoj državi nasljednici koja stekne doti nu diplomatsku ili konzularnu imovinu. Ako je rije o pokretnoj imovini od velikog zna aja za kulturnu ba tinu jedne države ona e pripasti toj državi.

Finansijska potraživanja i dugovanja

Finansijska potraživanja biv e SFRJ obuhvataju sva potraživanja kao to su gotovina, zlato i ostali plemeniti metali, depozitni ra uni i vrednosni papiri. Sporazum sadrži ukupne vrijednosti potraživanja po vrstama koje su bile poznate u momentu njegovog potpisivanja.

Finansijska dugovanja obuhvataju dugove biv e SFRJ, dugove za koje jam i biv a SFRJ i finansijska potraživanja od biv e SFRJ.

Glavni dio potraživanja i dugovanja biv e SFRJ je u praksi ve raspodijeljen na osnovu sporazuma izme u država nasljednica ili sporazuma izme u njih i doti nih me unarodnih finansijskih institucija.

Raspoloživa strana finansijska potraživanja e biti rapodijeljena prema slede im omjerima: BiH 15,50%, Hrvatska 23%, Makedonija 7,50%, Slovenija 16% i SRJ 38%.

Prema istom omjeru bi se raspodijelila eventualno novoprona ena sredstva u roku od narednih 5 godina.

Sporazum garantuje monetarnu nezavisnost država nasljednica koja uklju uje i pravo na novu sopstvenu valutu, bez pokretanja bilo kakvih sporova ili žalbi u vezi s tim.

Arhivska gra a

Pod "arhivskom gra om biv e SFRJ", u smislu Sporazuma, podrazumijevaju se svi dokumenti, bez obzira na datum, vrstu ili mjesto gdje su smje teni koje je napravila ili primila biv a SFRJ (uklju uju i sve državne strukture po ev od 01. decembra 1918. godine) u obavljanju svojih funkcija i koji su 30. juna 1991. godine pripadali biv oj SFRJ u skladu sa Saveznim zakonom o regulisanju savezne arhive. Istovrstan kriterijum je predvi en za "republi ku ili drugu arhivu". Dokumenti uklju uju filmove, audio i videokasete i ostale zapise, sve vrste kompjuterskih zapisa, uklju uju i materijale koji predstavljaju kulturnu ba tinu.

Izmjena arhiva, u skladu s me unarodnim principima porijekla, pripada državi nasljednici u kojoj se nalazila prije izmjene tanja. Arhiva se vra a na njenu pravu lokaciju to je ranije mogu e od strane države koja ju trenutno kontroli e.

U skladu s principom funkcionalne relevantnosti dio državne arhive biv e SFRJ neophodan za upravljanjem teritorijem jedne ili vi e država pripada tim državama, nezavisno od toga gdje je arhiva stvarno smjena. Tako su dokumenti vezani za Osimski sporazum iz 1975. prema Sporazumu odmah stavljeni na raspolaganje Sloveniji i Hrvatskoj.

Ako dvije ili vi e država polažu pravo na istu gra u dogovori e se kojoj e pripasti original, a kojoj kopija.

Sporazum garantuje slobodan pristup arhivi biv e SFRJ, kao i arhivama biv ih republika, datiranih 30. juna 1991. godine i ranije, predstavnicima svih država nasljednica, do potpune realizacije Sporazuma.

Trenutni vlasnik originalne gra e bilo koje arhive koja se treba prebaciti u skladu sa Sporazumom može da napravi kopije. Tro kovi kopiranja su predmet posebnih sporazuma, s tim to tro kovi prevoza padaju na novog primaoca.

Penzije

Obveznik isplate penzija je država potpisnica odn. biv a republika SFRJ koja je i prije rata finansirala isplatu zakonski ste ene penzije odre enom licu. Drugim rije ima, na teritoriji one republike biv e SFRJ na kojoj je gra anin penzionisan ta dana nja nezavisna država ima obavezu finansirati isplatu penzije korisnicima. Potpisnice Sporazuma su se

obavezale vr i ti redovnu isplatu penzija prema navedenom kriterijumu bez obzira na nacionalnost, državljanstvo, mjesto stanovanja i domicil korisnika penzije.

Kada je rije o korisnicima penzije koji su bili državni ili vojni službenici biv e SFRJ osnovno je pravilo da je obveznik isplate penzije država potpisnica iji su oni državljani. Za ovu kategoriju korisnika penzije nije važno jesu li korisnici penzija istovremeno i domicilni u državi iji su građani pod uslovom da su njihove penzije finansirane iz ranijeg saveznog budžeta ili drugih saveznih izvora biv e SFRJ. Ako su pomenuti korisnici penzija eventualno građani (državljeni) vi e novonastalih država onda e obveznik isplate penzije biti ona država u kojoj je korisnik domicilno lice. Ako korisnik penzije nije domicilno lice niti u jednoj od država iji je građanin (državljanin) onda isplatu penzija vr i država na ijoj teritoriji je to lice imalo mjesto boravka 01. juna 1991. godine.

Prema odredbama Sporazuma (1. 3. Aneksa E) države e u slu aju potrebe zaklju iti bilateralne sporazume za obezbje enje pla anja penzija državnim ili vojnim službenicima biv e SFRJ koji se nalaze u drugoj državi od one koja pla a penzije tih lica. Takav sporazum može uklju iti pitanja prebacivanja neophodnih sredstava da se obezbijedi pla anje tih penzija odn. za pla anje penzija proporcionalno pla anju doprinosa. Mogu e je i zaklju ivanje privremenih sporazuma o ovim pitanjima. Bilateralani sporazum može rije iti i pitanje uzajamnih žalbi ime u penzionih fondova država u odnosu na pla anja penzija koje su u injene u ranijem periodu, prije stupanja na snagu Sporazuma.

Ostala prava, koristi i dugovanja

Sva prava i koristi koje su pripadali biv oj SFRJ, a koji nisu direktno obuhva eni Sporazumom e se podijeliti ime u država nasljednica prema omjeru za podjelu potraživanja, o emu je ve bilo rije i. To mogu biti patenti, za titni znakovi, autorska prava, dugovanja biv oj SFRJ.

Sporazum posebno predvi a da e sve žalbe protiv biv e SFRJ razmotriti Zajedni ka stalna komisija. Postoji obaveza da države nasljednice obavijeste jedna drugu o svim postoje im žalbama protiv biv e SFRJ.

Privatna svojina i ste ena prava

Sporazum garantuje ste ena prava građana i pravnih lica u pogledu privatne svojine. Države su se obavezale da pravo svojine priznaju, za tite i vrate.

Pravo svojine na pokretnu i nepokretnu imovinu koji se nalaze u državi nasljednici, a koja su građani imali na dan 31. decembra 1990. godine, garantuje se Sporazumom bez obzira na nacionalnost, državljanstvo, mjesto boravka ili domicil sopstvenika. Ovo pravo se garantuje u skladu s uspostavljenim i priznatim standardima i normama me unarodnog prava.

Pravo svojine je priznato i svim licima koja nakon 31. decembra 1990. godine steknu državljanstvo ili uspostave mjesto boravka ili domicil u drugoj državi koja nije država nasljednica biv e SFRJ. Ovo je vrlo važna odredba za lica koja se nalaze izvan BiH i biv e SFRJ koja eventualno odlu e uzeti drugo državljanstvo. Uzimanjem državljanstva tre e države ni na koji na in ne može biti ugroženo njihovo pravo svojine na teritoriji biv e SFRJ koje su imali do 31. decembra 1990. godine.

Ukoliko nosioci prava svojine iz bilo kojih razloga nisu u stanju da ostvare pravo svojine imaju pravo na obe te enje u skladu s normama gra anskog i me unarodnog prava (l. 2. Aneksa G).

Sporazum država nasljednica izri ito reguli e da je bespredmetan i nevaže i svaki tobožnji prenos prava na pokretnu ili nepokretnu imovinu u injen nakon 31. decembra 1990. godine i zaklju en pod prisilom.

S druge strane, Sporazum predvi a obavezu po tivanja ugovora bez diskriminacije zaklju enih izme u gra ana ili drugih pravnih lica, uklju uju i i državna preduze a, biv e SFRJ nakon 31. decembra 1990. godine. Države nasljednice e obezbijediti izvr avanje obaveza po ovim sporazumima gdje je njihovo ispunjenje bilo sprije eno raspadom biv e SFRJ.

Sporazum posebno garantuje uživanje stanarskih prava gra ana. Države nasljednice su se obavezale da e se njihovo doma e zakonodavstvo u pogledu stanarskog prava (prava stanovanja) jednako primjenjivati na lica koja su bili državljani biv e SFRJ i koja su imala takvo pravo bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao to su pol, rasa, jezik, vjeroispovijest, politi ka ili druga mi ljenja, nacionalno ili socijalno porijeklo, pripadnost nacionalnim manjinama, imovina, ro enje ili neki drugi status. Upadljivo je da ova odredba nije tako jasna i nedvosmislena kao u slu aju privatne svojine. Naime, kod privatne svojine se izri ito garantuje "...priznavanje, za tita i vra anje...", dok se kod stanarskog prava dosta uop teno govori o licima koja su "... imala takva prava..." u kontekstu nediskriminatorne primjene internih zakona svake države nasljednice u pogledu prava stanovanja.

Sporazum gra anima i drugim pravnim licima biv e SFRJ garantuje i za titu drugih ste enih prava kao to su intelektualna svojina, uklju uju i i patente, za titne znakove, geografske oznake porijekla, autorska prava i ostala srodna prava (l. 3. Aneksa G).

U vezu sa za titom privatne svojine i drugih prava Sporazum garantuje pravo pristupa gra ana i pravnih lica sudovima, upravnim tijelima i agencijama svake države ugovornice. To zna i da ne e biti traženo predujmljivanje sudskih ili drugih tro kova (cautio iudicatum solvi) u slu aju kada tužitelj odn. pokreta postupka nije državljanin odnosno države pred ijim organima traži za titu. Istina, ova obaveza e se izvr avati pod uslovima reciprociteta.

Me utim, i bez uslova reciprociteta, ne e se prejudicirati garancije nediskriminacije u odnosu na privatnu svojinu i druga ste ena prava koja postoje u doma em zakonodavstvu država nasljednica.

I u pogledu pitanja koja se odnose na privatnu svojinu i druga ste ena prava ostavljena je mogu nost drugih mjera kao to su zaklju ivanje bilaterlanih sporazuma i obavje tavanje sudova i drugih nadležnih organa vlasti.

Važno je naglasiti da, u principu, ostvarivanje niti jednog prava gra ana u pogledu privatne svojine, stanarskih prava ili drugih ste enih prava nije uslovljeno zaklju ivanjem bilateralnih sporazuma izme u država nasljednica.

* * * * *

Radi korektne implementacije Sporazuma, promjena ili dono enje novih internih zakona bi e neophodno, posebno u nekim državama nasljednicama. Nova zakonska regulativa e biti naro ito neohodna radi primjene Sporazuma u dijelovima koji se odnose na za titu i vra anje privatne svojine i isplatu penzija ranijim korisnicima. U svakom slu aju tamo gdje su propisi ve sada prihvatljivi sa normativnog stanovi ta, bi e potrebna promjena neprihvatljive prakse u mnogim situacijama. Od ove okolnosti e u mnogome zavisiti stvarna primjena Sporazuma odn. efektivno ostvarivanje prava mnogih lica o te enih pro lim ratom.